

Aki Siltaniemi, Anne Eronen, Anne Perälähti, Pia Londén
Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu KUUMA-kunnissa
Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki 2005, ISBN 951-747-965-3, 272 sivua

Selvityksen yhteenveto ja johtopäätökset

HYVINVOINTI, PALVELUT JA ELÄMÄNLAATU KUUMA-ALUEELLA

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry selvitti Kuuma-kuntien asukkaiden hyvinvointia, palveluja ja elämänlaatua laajalla mielipidetutkimuksella, johon vastasi vuoden 2005 alussa yli 2 300 Kuuma-kuntien alueen asukasta. Tutkimuksen tulokset antavat lähtökohtia ja aineksia alueella tehtävään suunnittelu- ja kehittämistyöhön sekä päätöksentekoon.

Asuin- ja elinympäristöön tyytyväisyyttä, liikkuvuus voimakasta

Kuuma-kunnat muodostavat useilla eri hyvinvoinnin mittareilla sisäisesti varsin yhtenäisen alueen. Suurimmat eroavaisuudet kuntien välillä liittyvät palveluihin, liikenneyhteyksiin sekä asuinympäristöön. Tässä suhteessa erotteleviksi tekijöiksi nousevat kuntien erilaiset yhdyskuntarakenteet ja kuntien koko, joka implikoi kuntien erilaista urbanisoitumista sen mukana tuomineen erityispiirteineen, vahvuuksineen ja heikkouksineen.

Kuuma-seudun asukkaat pääsääntöisesti viihtyvät asuinalueellaan hyvin, kokevat asumismukavuutensa hyvänä ja asuinympäristönsä viihtyisenä ja turvallisena. Asumismukavuuteensa tyytymättömiä, huonosti asuinalueellaan viihtyviä tai turvattomaksi ympäristönsä kokevia oli Kuuma-seudulla 3-5 prosenttia. Kaikkiin asuinympäristötekijöihin oli tyytyväisiä 89 prosenttia ja useampaan tekijään tyytymättömiä neljä prosenttia. Asuinympäristön viihtyisyys ja turvallisuustekijät korostuvat myös asuinalueelle muuttaneilla. Asuinalueiden erityisenä vahvuutena näyttäytyykin useimmiten rauhallisuus. Myös palveluiden läheisyys ja luonto ovat keskeisiä. Asumistyytyväisyyden yhtäläisiä kokemuksia kuvastavat asuinalueella tyytymättömyyttä aiheuttavat seikat, jotka ovat useimmiten myönteisten tekijöiden kääntöpuolia: palvelujen etäisyys, puutteet liikenneyhteyksissä, teiden kunnossapito ja meluisuus. Kuuma-alueen asukkaat eivät tässä mielessä poikkea muista suomalaisista; luontokeskeisyys, rauhallisuus ja palvelujen läheisyys koetaan asuinalueiden vahvuuksiksi verrattaessa mielipiteitä aiempien kansalaiskyselyihin perustuvien hyvinvointianalyyysien tuloksiin. Kaiken kaikkiaan asuinalueiden hyviä puolia tuotiin enemmän esille kuin huonoja.

Kuuma-kunnille on ominaista omakoti- ja rivitaloasumisen yleisyys sekä uudisrakentaminen, johon on vaikuttanut omakotitonttien ja toisaalta rivi- ja omakotitaloasuntojen saatavuus. Asumisura kulkee tavallisimmin iän ja perhetilanteen mukaan kerrostalossa ja vuokralla asumisesta kohti omistusasumista ja omakotitaloasumista mahdollisen rivi- tai paritalovaiheen kautta.

Muuttoliikkeen voimakkuutta kuvastaa se, että suurin osa Kuuma-alueen asukkaista on asunut aiemmin pysyvästi jossain muualla kuin nykyisessä asuinkunnassaan. Kuuma-kuntien asukasmäärän kasvu selittyy sekä positiivisen muuttoliikkeen että väestön luonnollisen kasvun kautta. Alue on varsin vetovoimainen, muuttoliike Kuuma-kuntiin on ja tulee ennusteiden valossa jatkumaan lähivuosinakin voimakkaana. Tähän vaikuttavat sekä edellä mainitut tarjontatekijät että asumisympäristöön ja asumisen laatuun liittyvät tekijät sekä asuntojen hintataso suhteessa Helsingin läheisyyteen. Muuttajat tulevatkin tyypillisimmin Helsingistä. Alueelle ovat viime vuosina muuttaneet erityisesti suhteellisen hyvin koulutetut, iältään 25–44 –vuotiaat ja lapsiperheet. Lapsiperheet muuttavat paikkakunnalle usein nimenomaan asuinympäristön ja asumistason vuoksi. Uusimmassa muuttoaallossa alueelle on muuttanut suhteellisen paljon myös yksinasuvia työllisiä ja opiskelijoita. Työn vuoksi muuttavat asuvat usein yksin, erityisesti ydinkeskusta-alueilla ja vuokralla. Kuuma-kunnissa asuvia sitoo asuinkuntaansa erityisesti rauhallisuus, turvallisuus, maaseutumaisuus, riittävän lähellä olevat palvelut ja työpaikka sekä toisaalta Helsingin sopivaksi koettu etäisyys.

Muuttoliike ei ole yksisuuntaista, vaan myös voimakkaasti ikään ja elämäntilanteeseen kytkeytyvä lähtömuutto on varsin runsasta. Kokonaisuudessaan viisi prosenttia kyselyyn vastanneista on päättänyt

muuttaa ja 22 prosenttia harkitsee muuttoa. Keskeisimmät lähtömuuttosyyt liittyvät asunnon kokoon, asuinympäristön viihtyisyyteen, liikenneyhteyksiin ja asumiskustannuksiin. Muuttopäätöksen tehneillä korostuu muuttoa harkitseviin nähden työhön liittyvät syyt ja tontin saatavuus. Muuttoa harkitsevilla muuttosyinä tulevat esiin painokkaammin korkeat asumiskulut ja taustalla tyytymättömyys sosiaalisiin suhteisiin ja oman elämän hallintaan. Muuttoaikeisista 60 prosenttia on muuttamassa kotikuntansa ulkopuolelle ja loput kotikuntansa alueella, usein samalle asuinalueelle. Hyvä työllisyystilanne sitoo nykyiseen asuinkuntaan erityisesti lapsiperheitä ja aikuistalouksia. Kunnan sisällä toiselle alueelle muuttavat ovat tyytymättömiä lähinnä vain asuinalueensa julkisiin palveluihin ja vaikutusmahdollisuuksiin asuinalueella koskeissa asioissa. Asuinalueen palveluihin, liikenneyhteyksiin, viihtyisyyteen ja turvallisuuteen tyytymättömyys vie lähikuntiin ja heikko työtilanne, työssä viihtyminen ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet etäämmälle. Lähemmäksi pääkaupunkia hakeutuminen korostuu erityisesti alle 25-vuotiailla ja opiskelijatalouksilla sekä yksinasuvilla työllisillä. Asukkaiden kiinnittyminen Kuuma-alueelle näyttää liikkuvuuden voimakkuudesta huolimatta korkealta, sillä valtaosa pitää tärkeänä asua juuri nykyisessä asuinkunnassaan.

Muuttoliikkeen lisäksi liikkuvuus ilmenee runsaana pendelöintinä eli työssä käyntinä asuinkunnan ulkopuolella. Tämä johtuu osittain kuntien varsin vähäisestä työpaikkaomavaraisuudesta sekä toisaalta työpaikkojen keskittymisestä pääkaupunkiin ja sen välittömään läheisyyteen. Pendelöinti on Kuuma-alueella sekä koko Uttamaata että koko maan keskiarvoa runsaampaa. Pendelöinti on runsasta varsinkin lapsiperheissä ja alueelle viime vuosina muuttaneilla.

Voimakas liikkuvuus luo paineita palvelujärjestelmälle, jossa asukkaat näkevät kriittisinä pisteinä joukkoliikenneyhteydet, tonttien saatavuuden ja paikoitellen julkiset palvelut. Lisäksi väestönkasvu ja pendelöinti lisäävät liikennettä, meluhaittoja ja paineita asumiskustannusten nousuun. Haasteeksi muodostuukin, kuinka väestön lisääntyessä kyetään säilyttämään alueen vahvuudet: rauhallisuus, viihtyisyys, turvallisuus ja luonto, joiden vuoksi myös muuttajat ovat alueelle hakeutuneet.

Sosiaaliset suhteet ja naapuriavun kulttuuri vahvoja - osallistumismahdollisuuksissa kehitettävää

Vaikka muuttoliike alueelle on ollut suhteellisen voimakasta, sosiaalinen aktiivisuus on varsin hyvää. Lapsiperheet ja 24–44 -vuotiaat naiset ovat aktiivisimpia kodin ulkopuolisiin sosiaalisiin suhteisiin panostajia eli juuri ne ryhmät, jotka muuttavat alueelle aktiivisimmin. 2000-luvulla alueelle muuttaneet saavat paljon tukea lähiverkostoiltaan, suvultaan ja myös julkisilta palveluntuottajilta, joskin lapsiperheillä myös avuntarve on yksinasuvien ohella suurin. Juurettomuutta voi vähentää myös osallistumisaktiivisuus.

Alueella saadaan usein apua muualla asuvilta vanhemmilta, lapsilta tai terveydenhuollolta. Lähiyhteisöjen toimivuudesta kertoo osaltaan naapureiden kanssa keskustelun ja naapureiden keskinäinen auttamisen yleisyys, sillä noin 80 prosenttia kertoi saaneensa tai antavansa naapuriapua.

Ulkopuolisen avun tarve on suurin niillä, joilla ei ole lähellä sosiaalisen tuen verkostoja, kuten omaa perhettä tai lähisukulaisia. Lisäksi näillä ihmisillä saattaa olla useita muita ongelmallisia elämäntilanteita. Eri palvelusektoreiden tulisi kyetä tunnistamaan ajoissa vakavat ja ongelmalliset elämäntilanteet varsinkin näillä henkilöillä. Keskeiseksi nousee ohjauksen ja neuvonnan rooli, sillä ihmisillä on varsin runsaasti epätietoisuutta siitä, mistä apua saa. Ihmiset olisi osattava ohjata tarpeellisen palvelun tai tuen piiriin, joka voi olla myös esimerkiksi viranomaistoiminnan ulkopuolella olevaa vertaistoimintaa. Tämä edellyttää viranomaisilta laajaa eri toimijoiden tuntemusta ja verkostomaista työskentelytapaa.

Osallistumisaktiivisuus järjestöjen toimintaan, varsinkin urheilu- ja liikuntajärjestöjen toimintaan on runsasta. Peräti 75 prosenttia vastaajista osallistuu vähintään satunnaisesti ja puolet säännöllisesti useamman eri yhdistyksen tai järjestön toimintaan. Väestötasolla luvut ovat hieman matalampia, sillä aktiivisuus kasautuu myös tähän tutkimukseen vastaamisessa. Väestöryhmistä yksinasuvat työttömät jäävät syrjään muita useammin tämän tyyppisestä osallistumisesta.

Alueelle viime vuosina muuttaneiden kiinnittyminen näyttää olevan hyvä. Ongelmaksi uusilla asukkailla nousi se, ettei heillä ole kokonaisvaltaista käsitystä paikallispolitiikasta ja –politiikoista, mikä vähentää myös äänestysaktiivisuutta ja tyytyväisyyttä vaikuttamismahdollisuuksiin. Äänestämättä jättämisen yleisimpänä

syynä mainittiin sopivan ehdokkaan puute. Tulomuuttajien kiinnittymistä paikallisyhteisöön olisikin tuettava näiltä osin.

Vaikutusmahdollisuuksissa koetaan puutteita. Oma asuinympäristöä koskevissa asioissa vaikutusmahdollisuutensa kokee puutteellisina kolmasosa ja yhteiskunnallisissa asioissa 46 prosenttia vastaajista. Kuuma-kunnissa koetaan aiempiin hyvinvointianalyysialueisiin verrattuna enemmän puutteita asuinympäristöä koskevissa vaikutusmahdollisuuksissa. Parhaimpina vaikuttamismahdollisuutensa kokevat korkeasti koulutetut, 25-44 –vuotiaat, naiset ja heikoimpina useista hyvinvoinnin vajeista kärsivät. Noin viidesosa Kuuma-kuntien asukkaista on osallistunut kunnan järjestämiin yleisötilaisuuksiin, kuulemistilaisuuksiin, kuntalaisiltoihin tai muihin vastaaviin tapahtumiin. Lain tuoma velvollisuus järjestää kuulemisia kaavoitusta ja kunnallistekniikkaa koskevissa asioissa on myös lisännyt osallistumista näihin. Myös muilla toimialoilla kuulemismenettelyjen lisääminen voisi parantaa osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Osallistumismahdollisuuksissa oman asuinalueen kehittämiseen ja laajemminkin päätöksentekoon vaikuttamiseen on Kuuma-kuntien alueella kehitettävää. Erytisen haasteen muodostavat sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle jääneet ryhmät, joille tarvitaan aivan uudenlaisia osallistumisen muotoja ja väyliä. Muun muassa järjestöjen tarjoamia mahdollisuuksia ei ole kaikilta osin vielä otettu käyttöön.

Sosiaalisen syrjäytymisen kannalta eniten puutteita on ja riskiryhmässä ovat työttömät, yksinasuvat työttömät ja heistä erityisesti yksinasuvat keski-ikäiset työttömät miehet. Näillä henkilöillä on hyvinvoinnissaan myös muita puutteita. Yksinasuvat eläkeläiset ovat useammin syrjässä varsinkin sosiaalisista lähisuhteista, vaikka heillä muuten saattaakin olla sosiaalisia kontakteja runsaasti. Sosiaalisten tukiverkostojen puuttuessa, etenkin yksin asuvilla, riskinä on yksinäisyys, mikä voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen. Vaikka muuttoliike ei sinällään ole synnyttänyt sosiaalisista suhteista syrjäytymistä, on tästä huolimatta kodin ulkopuolisista (oman perheen ulkopuolisista) sosiaalisista suhteista syrjässä peräti 27 prosenttia alueen asukkaista. Tässä riskiryhmässä ovat miehet ja etenkin työttömät miehet. Myös terveys syrjäyttää sosiaalisista suhteista tai kapeuttaa niitä. Henkisen vireytensä huonoksi arvioineista 56 prosenttia on syrjässä kodin ulkopuolisista suhteista ja fyysisen terveytensä huonoksi arvioineista 39 prosenttia. Yhteiskunnan modernisoituminen on aiheuttanut laajempien sosiaalisten verkostojen ja rakenteiden heikentymistä ja kapeutumista. Näiden kapeutuneiden verkostojen pettäessä sosiaalinen syrjäytymisriski on suurempi.

Terveydentila suurimmalla osalla hyvä – ongelmia erityisesti yksinasuvilla eläkeläisillä ja työttömällä

Terveydentila on subjektiivisen hyvinvointikokemuksen ja onnellisuuden kannalta tärkein yksittäinen tekijä. Kokonaisuudessaan ja keskimäärin Kuuma-kuntien asukkaiden terveydentila vaikuttaa varsin hyvältä, eikä se poikkeaa yleisellä tasolla aiempiin muualla Suomessa toteutettuihin hyvinvointianalyysihin verrattuna. Kuuma-kuntien välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja väestön terveydessä.

Noin 68-74 prosentilla terveydentila on hyvä käytettiin mittarina joko lääkärin diagnoosimia vammoja ja sairauksia, subjektiivista arviota fyysisestä terveydestä, subjektiivista arviota yleisestä terveydentilasta ikä huomioiden tai subjektiivista arviota omasta henkisestä vireydestä ja mielialasta. Noin seitsemällä prosentilla vastaajista terveydentila on huono, kun tarkastellaan sekä subjektiivista tyytyväisyyttä omaan fyysiseen terveyteen että sellaisia henkilöitä, joilla on paljon elämää hankaloitava sairaus tai vamma. Niin ikään noin seitsemän prosenttia vastaajista arvioi oman henkisen vireytensä huonoksi tai melko huonoksi. Paljon elämää vaikeuttavasta sairaudesta kärsiviä on määrällisesti eniten 55–64- vuotiaiden joukossa (suuret ikäluokat). Tämä on huomioitava palvelujen tarpeen arvioinnissa ja suunnittelussa, varsinkin kun elinajanodote kasvaa.

Noin 17 prosentissa kotitalouksista oli koettu henkisen tasapainon järkkyminen ja noin yhdeksässä prosentissa kaikista kotitalouksista on tarvittu ulkopuolista apua ongelman käsittelyyn. Noin kolme prosenttia kotitalouksista ei ole saanut tai hakenut apua vaikka sitä olisi tarvittu. Köyhimmissä kotitalouksissa avun ulkopuolelle jäädään muita useammin ja mielenterveyspalvelujen saannissa yhdenvertaisuus ei tässä mielessä näytä toteutuvan. Huomattavia stressikokemuksia Kuuma-alueen asukkaista on kolmella

prosentilla ja melko paljon noin 15 prosentilla. Määrät eivät kuitenkaan vaikuta suuremmilta aiempiin tutkimuksiin verrattuna.

Väestöryhmistä sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen liittyviä ongelmia on muita useammin iäkkäämmillä, yksin asuvilla, heikossa taloudellisessa tilanteessa olevilla, vähemmän koulutetuilla, eläkeläisillä ja työttömillä sekä kuntien keskusta-alueilla asuvilla. Terveysongelmaisten erityisenä ryhmänä esille nousee myös alkoholiongelman varsin yleinen kytkeytyminen psyykkisiin ongelmiin, jolloin haasteeksi nousevat ns. kaksoisdiagnosoidut henkilöt tai vielä diagnosoimattomat henkilöt, jotka tarvitsisivat sekä päihdehuollon palveluja että mielenterveyspalveluja. Alkoholiveron alennus näyttää lisänneen alkoholin kulutusta Kuuma-kuntienkin alueella ja riskinä on myös siitä aiheutuvien terveydellisten haittojen kasvu.

Sosioekonominen tilanne

Kaikissa Kuuma-kunnissa on perusasteen jälkeisen tutkinon ja myös korkea-asteen suorittaneita koko Uttamaata vähemmän. Kuuma-kuntien alueella koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria on keskimäärin muuta Uttamaata ja koko maata enemmän. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja integroiminen yhteiskuntaan on haaste.

Kyselyyn vastanneiden kotitalouksien nettotulojen keskiarvo on 2700 euroa kuukaudessa. Kulutusyksikkökohtaiset nettotulot ovat keskimäärin 1400 euroa kuukaudessa. Kotitalouksien keskimääräiset vuositulot ovat Kuuma-kunnissa hieman maan keskiarvoa suuremmat. Tuusulassa ja Nurmijärvellä keskimääräiset nettotulot ovat muita kuntia korkeammat, kuitenkin kotitalouden henkilömäärään suhteutettuna nettotulot ovat yhtä korkeat myös Keravalla ja Järvenpäässä. Velkaisilla kotitalouksilla on velkaa keskimäärin noin 59 000 euroa. Velat ovat korkeimmat Pornaisten ja pienimmät Keravan kotitalouksissa. Nurmijärvellä ja Tuusulassa kotitalouksilla velkaa on myös melko runsaasti, mutta toisaalta myös tulot ovat varsin suuret. Suhteutettaessa velkoja kulutusyksikkökohtaisiin nettotuloihin velkarasitus on varsin korkea lapsiperheissä, etenkin niissä, joissa on työttömyyttä tai toinen aikuisista opiskelee tai on perhevapalla.

Tulojen riittävyys koetaan kokonaisuutena erityyppisiin palveluihin ja hyödykkeisiin Kuuma-alueella pääsääntöisesti hyvänä ja aiempiin hyvinvointianalyysialueisiin verrattuna parempana. Pornaisten ja Järvenpään asukkaat pitävät tulojensa riittävyyttä hieman heikompana. Välttämättömyshyödykkeisiin tulonsa riittämättömiksi kokee yhteensä 17 prosenttia Kuuma-kuntien kotitalouksista. Näistä ruokaostoksiin tulonsa kokee riittämättömäksi neljä prosenttia ja lääkärillä käymiseen, lääkkeisiin, asumiskuluihin sekä vaate- ja jalkinehankintoihin 7-11 prosenttia kotitalouksista.

Kyselyyn vastanneista kotitalouksista 13 prosentilla on ollut vaikeuksia selviytyä pakollisista maksuista. Maksuvaikeuksia kokeneita on Kuuma-alueella vähemmän kuin aiemmillä hyvinvointianalyysialueilla. Korkeat vuokrat ja asuntolainan lyhennykset ovat tuottaneet ongelmia yli 40 prosentille maksuvaikeuksia kokeneista. Maksuvaikeuksista kärsineistä 14 prosenttia on tinkinyt ravinnosta, mutta varsinaisen ravinnon puutteesta vastaajat eivät kuitenkaan raportoi. Niin ikään säästöä saatetaan hakea viivyttelemällä esimerkiksi lääkäri- ja hammaslääkärikäyntejä. Maksuvaikeudet kohdentuvat erityisesti yksinasuville työttömille, joista kahdella kolmesta on maksuvaikeuksia pakollisissa menoissa. Myös työttömillä lapsiperheillä, työttömillä aikuiskotitalouksilla ja opiskelijatalouksilla on muita selvästi enemmän maksuvaikeuksia.

Toimeentulotukea käyttäneitä kotitalouksia on useimmin vuokralla asuvissa, yhden henkilön talouksissa, työttömyystilanteissa, opiskelijoissa ja ikäryhmistä useimmin alle 25-vuotiaiden kotitalouksissa. Fyysinen vamma tai sairaus lisää myös toimeentulotuen käyttöä. Toimeentulotukea käyttäneet kotitaloudet arvioivat toimeentulotuen vastanneen tarpeisiinsa useammin hyvin (40 %) kuin huonosti (29 %). Kriittisimmät arviot toimeentulotuen tarpeisiin vastaavuudesta tulevat talouksilta, jotka eivät ole käyttäneet tai saaneet toimeentulotukea viimeisen 12 kuukauden aikana.

Toimeentulotuki, maksuvaikeudet ja tulojen riittämättömyys välttämättömyystarpeisiin kuvastavat kotitalouksien toimeentulo-ongelmia. Kotitalouksien toimeentulosta koostettiin toimeentulo-ongelmien mittari, joka kertoo seitsemän prosentin Kuuma-seudun kotitalouksista kokevan selkeitä, kasautuneita taloudellisia vaikeuksia. Näille kotitalouksille kasautuu herkästi muitakin hyvinvoinnin vajeita. Asumisolosuhteet, kulku- ja vaikutusmahdollisuudet koetaan muuta väestöä heikompana. Pulmallisin tilanne on työttömillä ja

opiskeluvaiheessa, erityisesti yksinasuvilla työttömillä. Myös yksinasuvilla eläkeläisillä ja yhden työssäkäyvän vanhemman lapsiperheistä useammalla on selkeitä toimeentulo-ongelmia. Pelkkä taloudellinen tuki ei kuitenkaan yksin riitä ratkaisemaan toimeentulo-ongelmia, vaan tarpeita on myös muun tyyppiseen elämänhallinnan tukemiseen ja ongelmien syvenemisen ennaltaehkäisyyn.

Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut sekä muut hyvinvointia tukevat palvelut

Yleisesti tarkasteltuna Kuuma-alueen asukkaista 41 prosenttia kokee julkiset palvelut hyvinä, 29 prosenttia keskinkertaisina ja 30 prosenttia huonoina. Hyvinä palveluita pidetään erityisesti Keravalla ja Järvenpäässä. Kuuma-alueella olevia kaupallisia palveluita hyvänä pitää noin puolet ja huonoina 27 prosenttia. Huonot arviot sijoittuvat useammin haja-asutusalueille, joihin kaupallisia palveluita ei luonnollisestikaan yhtä helposti synny. Palvelujen tarpeisiin vastaavuudessa Kuuma-kuntien palvelut näyttävät hieman heikompina aiempiin kansalaiskyselyalueisiin verrattuna. Tämä saattaa olla osittain seurausta voimakkaan muuttoliikkeen laajasti koko palvelujärjestelmälle tuomasta palvelujen kysynnän kasvusta, joka heijastuu joissakin palveluissa heikkona saatavuutena. Lisäksi alueen nuori ikärakenne ja lapsiperhevaltaisuus saattaa heijastua suurempina palveluodotuksina.

Sosiaalipalveluista parhaiten tarpeisiin vastaavat lapsille ja lapsiperheille suunnatut palvelut. Neljä viidestä kotitaloudesta arvioi lasten julkisten päivähoitopalvelujen vastaavan tarpeisiin hyvin. Julkisiin palveluihin liittyy kehittämis- ja vahvistamistarpeita. Sosiaaliamiehen palvelujen, toimeentulotukiasioiden sekä lasten kotihoidon tuen koettiin vastaavan heikoimmin palvelutarpeisiin. Kyse on sekä saavutettavuuteen, saatavuuteen että riittävyteen liittyvistä ongelmista. Niin ikään kotihoidosta, sosiaalityöstä, päihdehuollosta ja psykologipalveluista annetaan useammin kielteisiä kuin myönteisiä arvioita. Toisaalta sosiaalipalvelut näyttävät kuitenkin vastaavan parhaiten niiden ihmisten tarpeisiin, joilla näiden palvelujen tarve on suurin. Sosiaalipalvelujen riittävyysarviot ovat yhteydessä kunnan tekemiin taloudellisiin satsauksiin. Sosiaalitoimen asukasta kohden olevien nettokustannusten määrä on yhteydessä asukkaiden näkemyspalvelujen tarpeisiin vastaamisesta. Tässä suhteessa voidaan arvioida taloudellisten panostusten sosiaalipalveluihin heijastuvan suoraan kuntalaisten myönteisinä palveluarvioina.

Terveystaloudelliset palvelut parhaimmat arviot saavat yksityiset lääkäri- ja hammaslääkäriasemat sekä äitiys- ja lastenneuvolat. Terveystaloudellisten palvelujen ongelmakohtat liittyvät erityisesti mielenterveyspalveluihin, lasten- ja nuorten psykiatrian palveluihin, potilasasiamiehen palveluihin, sairaanhoidon jälkeiseen kuntoutukseen sekä julkiseen hammashoitoon. Myös terveystaloudellisten pitkäaikaissairaanhoidon, terveystaloudellisten yleislääkäripalvelut sekä erikoislääkäripalvelut saavat negatiivisempia arvioita. Kokonaisuutena tarkasteltuna terveystaloudelliset palvelut saavat paremmat arviot kuin sosiaalipalvelut, mutta eniten sisällöllistä kritiikkiä kohdistuu kuitenkin terveystaloudellisiin, niiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Yleislääkäriin, hammaslääkäriin ja erikoislääkäriin vastaanotolle pääsy koetaan vaikeaksi.

Muista palveluista ollaan selkeimmin tyytyväisiä apteekkeihin, kirjastoihin ja peruskouluun. Nämä palvelut saavat kokonaisuudessaan parhaimmat arviot kaikista palveluista. Yleisesti ottaen kuntalaiset ovat varsin tyytyväisiä myös postiin, lukioihin, vesi- ja jätehuoltoon sekä kansalais- ja työväenopistoihin. Tonttien tarjonnan, velkaneuvonnan, oikeusavun ja joukkoliikenteen koetaan vastaavan heikoimmin tarpeisiin. Vaikka lapset ja nuoret eivät itse olleet kertomassa näkemyksiään, on perheellisten vastauksista havaittavissa selvää tarvetta lasten ja nuorten hyvinvointia tukeviin palveluihin kuten liikunta- ja harrastusmahdollisuuksiin ja nuorisopalveluihin. Näillä on keskeinen merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ja laajamittaisten sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä.

Joukkoliikenteessä ovat pulmat nousevat yksittäisenä pulmallisena palvelualueena varsin selkeästi esille. Joukkoliikenteen toimivuuden ja riittävyden arvioi huonoksi tai melko huonoksi 40 prosenttia ja hyvänä tai melko hyvänä niitä pitää 35 prosenttia vastaajista. Tyytymättömämpiä joukkoliikenteen tarpeisiin vastaavuuteen ovat lapsiperheet, 35-44 -vuotiaat ja tyytyväisimpiä yli 74-vuotiaat. Lapsiperheiden varsin usein asuinpaikaksi valitsemilla haja-asutusalueilla joukkoliikenteen palvelutaso ei luonnollisestikaan yllä keskusta-alueiden tasolle. Joukkoliikennettä käyttävät arvioivat kuitenkin joukkoliikenteen useammin paremmaksi kuin ne, jotka eivät sitä käytä. Huonot joukkoliikenneyhteydet lisäävät yksityisautoilua ja paineita

tieverkon parantamiselle ja paremmalle kunnossapidolle. Heikot joukkoliikenneyhteydet heikentävät myös tyytyväisyyttä vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin ja omaan asuinympäristöön.

Joukkoliikenneyhteyksien pulmakohdiksi nousevat pitkät vuorovälit ja puuttuvat yhteydet Kuuma-kuntien sisällä ja välillä. Osa vastaajista toivoikin käyttöön pääkaupunkiseudun tyyppistä seutulippua. Sampo-liikenne palvelee varsin monipuolisesti erityyppisiä käyttäjäryhmiä ja sitä käyttää vähintään satunnaisesti lähes neljännes Sampo-järjestelmään kuuluvien kuntien asukkaista. Osa käyttäjistä kokee Sampo-järjestelmän kalliiksi, tilausajan pitkäksi ja paikoin ruuhkautuneeksi. Järjestelmää toivottiin laajennettavan myös ilta- ja viikonloppukäyttöön. Näyttää myös siltä, ettei Sampo-järjestelmää mielletä osaksi joukkoliikennettä, eikä sitä ja sen mahdollisuuksia vielä tunneta laajasti. Joukkoliikennetytymättömyyden runsauden huomioon ottaen Sampo-järjestelmällä ei pystyttäne sen nykyisellä palvelutasolla yksinomaan ratkaisemaan joukkoliikenneyhteyksiin liittyviä pulmia, mutta tulosten perusteella Sampo-järjestelmä näyttää kuitenkin lisäävän sosiaalista tasa-arvoa parantamalla eri väestö- ja ikäryhmien kulkuyhteyksiä. Toimivat joukkoliikennepalvelut on yksi edellytys hyvinvoinnin turvaamiselle, koska heikko taloudellinen toimeentulo ja terveydelliset ongelmat rajoittavat ihmisten kulkumahdollisuuksia.

Kuuma-yhteistyö palvelujen kehittämisessä kuntalaisten näkökulmasta

Kuuma-kuntien yhteistyö palvelujen kehittämisessä nosti esiin huolenaiheita. Havainnot ovat tärkeitä sekä kunta- ja palvelurakennemuutostusta että Kuuma-kuntien välisen yhteistyön kehittämistä ajatellen. Yli puolet Kuuma-alueen asukkaista pelkää palveluyhteistyön etäännyttävän palveluja entisestään. Suurin osa uskoo peruspalvelujen säilymiseen ennallaan, mutta kolmannes pelkää niiden heikentymistä. Valtaosa ei usko palvelujen laadussa eikä henkilöstön tietotaidossa tapahtuvan muutoksia yhteistyön myötä. Palveluja tuottavan henkilöstön tietoihin ja taitoihin yhteistyön arvioitiin kuitenkin vaikuttavan useammin myönteisesti kuin kielteisesti. Palvelujen hintojen kallistumisesta ennakoidaan useammin kuin niiden laskemista. Asukkaista 60 prosenttia uskoo kuntien välisenä yhteistyönä tuotettujen palvelujen käyttäjähinnan kallistuvan. Asukkaista 45 prosenttia uskoo niiden tulevan maksamaan kunnalle enemmän ja kolmannes uskoo palvelujen hinnan laskevan. Kriittisimmät arviot tulevat iäkkäimmiltä ja erityisesti niiltä, jotka pitävät muita useammin julkisia palveluja nykyiselläänkin heikkoina, sekä niiltä, joiden hyvinvoinnissa on puutteita. Lapsiperheet uskovat muita ryhmiä useammin yhteisten palvelujen laatuun, osaamiseen ja erityispalvelujen turvaamiseen sekä hinnan alenemiseen. Osa vastaajista ei tuntenut Kuuma-yhteistyötä. Jotta ihmisten luottamus Kuuma-kuntien yhteistyöhön saataisiin vahvistumaan, keskeiseksi tehtäväksi nouseekin vahva tiedottaminen sekä ihmisten osallistaminen ja kuuleminen Kuuma-kuntien yhteistyöstä ja sen etenemisestä. Osalla Kuuma-kuntien asukkaista on kuitenkin luottamusta siihen, että Kuuma-kuntien yhteistyöllä voidaan kehittää alueen sosiaali- ja terveyspalveluja sekä muita hyvinvointia tukevia palveluja.

Hyvinvointi ja palvelut kokonaisuutena

Hyvinvoinnin kovan ytimen kannalta ihmisille merkityksellisimpiä osa-alueita ovat terveys, työ- ja taloustilanne, sosiaaliset suhteet ja vaikutusmahdollisuudet omaan elämään. Näihin alueisiin liittyvät hyvinvoinnin vahvuudet ja toisaalta hyvinvointipuutteet ovat vaikutuksiltaan suurimpia ihmisten hyvinvoinnin subjektiivisen kokemuksen kannalta. Terveys, työ- ja taloustilanne, sosiaaliset suhteet ja vaikutusmahdollisuudet omaan elämään näyttäytyvät alueella määrällisesti varsin hyviltä suurimmalla osalla asukkaita. Näillä alueilla hyvinvointipuutteista kärsivät tai elämäntilanteeseensa tyytymättömien ryhmät ovat määrällisesti pieniä, mutta laadulliset erot suuria. Hyvinvoinnin vajeiden, tyytymättömyyden ja pahoinvoinnin kasautuminen samoihin ryhmiin näillä hyvinvoinnin osa-alueilla on ongelma. Hyvinvointivajeista kärsivien ja tyytymättömien hyvinvointierot ovat keskimääräiseen tai valtaväestöön verrattuna huomattavimmat. Kuuma-kuntien väliset erot eivät ole merkittäviä eivätkä Kuuma-kunnat tässä suhteessa poikkea näillä hyvinvoinnin osa-alueilla hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin suhteen huomattavasti muista alueista. Kuuma-kuntien asukkaiden taloudellinen tilanne näyttääytyy kuitenkin keskimääräistä parempana.

Määrällisesti suurinta tyytymättömyyttä Kuuma-alueen asukkailla on omiin palveluihinsa ja liikenneyhteyksiin (yli neljännes) sekä laajempiin vaikutusmahdollisuuksiin (yli kuudesosa). Kuntien väliset erot eivät muodostu hyvinvoinnin kovaan ytimeen, vaan lähinnä tyytyväisyydessä hyvinvointia tukeviin

palveluihin ja liikenneyhteyksiin. Verrattaessa hyvinvoinnin kokonaistilannearvioita muihin aineistoihin ja käytettäessä erityyppisiä indikaattoreita näyttäytyy hyvinvointi Kuuma-kunnissa koko maan keskiarvoihin verrattuna hieman keskimääräistä parempana.